

PŁOMIEN (179) *sb m*

-eń (173), -eń (6).

-o- (36), -ó- (11) *KochPs*, *KochEpitCath* (2), *KochPhaen* (7), *PudłFr*; w *N i A sg* -eń (16) *Mącz* (9), *KochPhaen* (6), *GosłCast* (1), też *SienLek* (3); -eń (6) *OpecŻyw*, *KochEpitCath*, *GórnTroas* (4); w pozostałych formach *e jasne*.

sg N płomień (80). ◇ *G* płomienia (12), [płomieniu]. ◇ *D* płomieniowi (2). ◇ *A* płomień (28). ◇ *I* płomieniem (28); -ém (4) *KochEpitCath*, *OrzJan*, *GórnTroas* (2), -em (2) *SienLek*, *KochPhaen*, -(e)m (16). ◇ *L* płomieniu (11). ◇ *pl N* płomienie (4); -é (2), -(e) (2). ◇ *G* płomieni (1) *GrabowSet*, płomieni(o)w (1) *RejWiz*. ◇ *A* płomieni(e) (10). ◇ *I* płomieńmi (2).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVII – XVIII w.*

1. *Efekt spalania dający światło i wysoką temperaturę; flamma Vulg, PolAnt, Mącz, Calep, Cn; ignis Vulg (165) : LibMal 1544/85 [2 r.]; MurzHist M; Pátrzay pilno ná płomień iż then nie ma ciáła/ A pátrz iáko iego moc dziwnie fie zmiełzáła. RejWiz 111, 145, 155, 167v; Leop Dan 3/25, 1.Mach 2/59; BibRadz Sap 16/18, Hebr 1/7; Nie dáleko od gránic tey źemie [...] iełt gorá íkáłifta/ kthora włobie ma wieczny ogień/ gore płomień z fiebie wymiátaiać BielKron 274v; Flammatus Iupiter, hoc est flammam dextra manu tenes, pro Sceptro, Który w ręce íwey płomień ma. Mącz 129c, 129c [4 r.], 298b, 305a, 346b, 364d (12); SienLek 75v, Vuu4; RejZwierc 182v; BudBib A.Esdr 4/46; wielki ogień z ímolney máteryey wczyniono/ á gdy fie wyłoko płomień podnioł/ wrzucono weń Pánienkę Bożą. SkarŻyw 152, 408, 461; MWilkHist D4v; StryjKron 161; Calep 422b [2 r.], 423a; IÁko ífkrá/ kthora fie na swiát vkázuie/ Buyno z íwego płomieniá gorę wylátuie; Tę wiátr/ tám y íám miece/ áz od niego zgáśnie/ Ták człowiek/ ácz fie zdobi/ niłzczeie tu włásnie. GrabowSet Lv; KlonWor 24; SzarżRyt Cv; [bo żywicá nie czyni płomieniu/ iáko kádźidło/ tylko w dym fie obráca. UrzędowHerb 386a].*

W połączeniu szeregowym (1): Parfkał dymem y ogniem: nie pomogły czary/ Kopćie/ żary/ požogi/ płomienie y páry. *KlonWor 24.*

W porównaniach (34): *FalZioł V 12v; WróbŻołt 82/15; LubPs S6; Fálłz/ zdrádá/ gniew/ ítrách/ żalość/ y máme pochlebftwo. Iáko nadobny płomień gdy fie dymem duśi/ Ták íi ízkodzą rycerze rozumu i duży. RejWiz 137v, 111; BibRadz Is 5/24; Mącz 334a; SienLek 24v; páná káżdego vmyłł iełt iáko płomień kthory fie záwždy ku gorze ciągnie/ kiedy do niego dobrych drew przykłádáią. RejZwierc 41v, 54, 62v; BudBib 376c marg; Były íłowá iego iáko płomień/ dobre ku cnotom pobudzał: grzeńne krużył SkarŻyw 462; Długoli ten twoy gniew lud iuż ítrapiony/ Znáć będzie? [...] Zaż/ iáko możny płomień/ ma fie ízerzyć? GrabowSet V; A gdyć zá ízkutę w zad wćieką gory Ogládałz swietne iáko płomień mury KlonFlis G2. Cf »(jako) płomień pała«, »jako płomień palić«, »(jako) płomień ognisty«.*

W charakterystycznych połączeniach: płomień migający się, nagorętszy, siarczysty, srogi, straszny, wielki; płomień podniosł się, szerzy się, utęchnie; płomień dawać (2), utłumić, wypuszczać, wyrzucać, zaduszać; płomieniem dychać, opaść.

Przysłowia: Obieráią ná táki vrząd [...] nie ták nędznego żeby z płomieniá chlebá chwytáł *GórnRozm G2.*

z máley bowiem ífkrý wielki płomień bywa *Phil Q4.*

Frazy: »płomień gaśnie« (1): A gdy będzie [*kamień należony w gębce*] dzierzan nad ogniem płomieniem gorającym, tedy dla nie⁸⁰ płomień gaśnie. *FalZioł* IV 1c.

»(jako) płomień pała« = *transit flamma Vulg* [*szyk zmienny*] (2): *Leop* 4.*Esdr* 4/48; iako w ognifym piecu płómienié pałaią/ *Ták óni w twoim gniewie nieznosnym zgoraią. KochPs* 29.

»płomień spalił« (1): Zapalił fię też ogień we zborze ich/ płomień spalił [*flamma combussit*] niezbożne. *BudBib Ps* 105/18.

»trawi płomień« (1): Rącz ye vczyńić yáko lás co gi pali ogyeń/ A yák gory ktore trawi ząwždy frogi płomyeń *LubPs* S6.

»zapalił się, zapalony płomień; płomieniem zapalić się« = *flamma accensa est PolAnt* (2:1;2): A tu iuż możelz wierzyć/ że tám pewny ogień/ Kiedy oczymá widziłz zápalony płomień. *RejWiz* 151v, 151v; *BibRadz* 2.*Mach* 1/32; Abowiem kámién nigdy fié płomieniem nie zpali iedno márne śmieci *RejZwierc* 37v; *BudBib* 2.*Mach* 1/32.

Zwroty: »płomieniem gorzeć, gorający« (1:1): *FalZioł* IV 1c; gdy w tę páre świecę zápaloną wraźiłz/ będzie fiárká iálnym płomieniem gorzeć *SienLek* Vuu4.

»jako płomień palić« (1): chuchánie świętych/ y wzywánia imieniá Bożkiego/ iáko nagorętfzy płomięń pali czárty/ y wypędza. *SkarŻyw* 278.

»z gęby płomień wypuszczać; płomieniem rzygnąć (*a.* rzygąć); płomień z gąb pałał« [*o potworach ziejących ogniem*] [*szyk zmienny*] (2;2;1): mieli fzyie podobne koniom y rogi wielkie/ zęby tákze/ á z gęby okrutne płomień wypufzczáli. *HistAl* M6; *Mącz* 129c; *WerGość* 321; Bo kiedy go [*Kakusa*] kto gonił/ wnet płomieniem rzygnął/ párá go śiárczáną przez ftáie doścignął. *KlonWor* 21, 21.

»zapalić na płomieniu« (1): Weźmi ftárych fłonin fztuczkę/ włoż ią między dwie fkówze brzożowe [...] zápal ná płomieniu/ tho co wykápie będzie [...] máść. *SienLek* 171 v.

Wyrażenia: »gorącość płomienia« (1): then ktory ná dworze będąc od gorącości floneczney rychley ogora/ niż domá od gorącości płomyenyá domowego *GliczKsiąż* K4.

»(jako, by) płomień ognisty (*a.* ogniowy), ognia, od ognia« = *flamma ignis Vulg, PolAnt* [*szyk* 34:1] (27:7:1): *OpecŻyw* 193; *GlabGad* H7; *WróbŻółt* 28/7; I vkazał fié mu [*Mojżeszowi*] Pan w płomieniu ognińthym ze śrózduku krzá *Leop Ex* 3/2, *Iob* 18/5, *Ps* 28/7, *Eccli* 21/10, *Dan* 3/22; *BibRadz Is* 5/24, *Dan* 7/9, *Eccli* 45/23, *Apoc* 2/18; Pyramis [...] budowánié czworo gránne co daley ná wyfłzłą to fpiczáłftze ná xtałt ogniowego płomiéniá. *Mącz* 334a, 107b; *RejAp* 12, 14, 28v, 29 [2 r.], 160, Ff3v; *BudBib Ex* 3/2, *Is* 29/6, I 376c *marg*; *BudNT Act* 7/30, 2.*Thess* 1/8, *Apoc* 1/14, 19/12; *LatHar* 347; głowá iego [*syna Bożego*] y włofy były białe iáko wełná białá/ y iáko śnieg/ á oczy iego iáko płomień ogniá. *WujNT Apoc* 1/14, 2.*Thess* 1/8, *Apoc* 2/18, 19/12, Aaaaaa 3; Niż o nieprzyiacielu wieś przyidzie/ Płomień Pierwey vyźrzyłz ognińte *KlonWor* 31.

»płomień pałający; pałać jako płomień« = *splendor ignis PolAnt* (1;1): naředfzy port y z okręthy zápalił/ ták iż było płomioń [!] pałający widáć w Ieruzalem *BibRadz* 2.*Mach* 12/9; *RejAp* 29.

Szeregi: »dym, płomień« (1): S prochow dym/ płomień fthráfzny/ tráby z wież y z murow/ Krzyczą *StryjWjaz* B4v.

»płomień, (albo) ogień« [*szyk* 2:1] (3): *LubPs* S6; *Flammivomus*, Ten Który płomieniem álbo ogniem rzyga/ *Pozarziłty. Mącz* 129c, 474c.

Przen (26) : *Prot A3v*; Więc iáko kto gorący/ ták krew bywa wrząca/ Pyrrhus moźnym płomieniem oycowłkim zátřaca. *GórnTroas 22*; *OrzJan 20*; Dźiwne łą twego miłóšierdźia łprawy. [...] łtąd pała prawy Płomień Seráphim w łzczęšliwey miłóšci. *SzarzRyt Av*.

płomień czego (2): [o pysze] PAni włzech złošci/ [...] Twárdy krzemieniu/ łkąd łrogi łmok bierze Płomień/ [...] Popędliwošci *GrabowSet D3v*. Cf *Zwrot*.

Zwrot: »ognia płomień wzniećić« (1): Bym ćię czćił [...] Vczynić moźešz godnym/ Gdy ogniov łwych płomień/ Co ćiefzą [...] Wzniećiřz w mym duchu dobrym *GrabowSet F4*.

Wyrażenie: »płomień nieugaszony« (1): Słonce ieřt oko Boże nieba y przyrodzenia okrałła, kołeczko ciepłóci, łyłkanie bez łtrachu, płomien nieugałzony *BielŻyw 135*.

a) *Miłóšć (12)* : Moźešz być przyiemnieyřza miłóšć/ miłřzy płomień/ náđ then kthory łie z widzenia naywyłřzŹey pięknošci rodzi? *GórnDworz Mm5*; *KochFr 80, 106*; *PudłFr 72*.

Frazy: »płomień nie zgašnie, nieugaszony« (1:1): *GórnDworz Mmv*; Sułzy twé łerce teraz płomień niezgáłzony/ Biią ná ćię tełknicie *GosłCast 16*.

»płomień się udusi« (1): ieřli łie płomień vduři/ tedy y niebełpieczeńřtwo zginie. *GórnDworz Mmv*.

Wyrażenie: »płomień miłóšci« (1): [*białe łłowy*] łtáráią łie závdy/ áby co naiwięcey łług miály/ á iźby włřzytcy [...] w wielkiey miłóšci vmieraiącřz/ w proch łie obraczáli/ s tego prochu/ źeby zálę człowiek łie vczynił/ dla tego/ áby go po wtore tenze płomień miłóšci moğł łpalić. *GórnDworz Dd2v*.

α) *O miłóšci boźey (4)* :

Wyrażenie: »płomień (z ognia) miłóšci« [*szyk 3:1*] (4): TWey łálki promień Pánie wyłokošci/ Iák kágániec przenika; Ták iź nie grzeie łercá oźiębłóšci; Przeto mnie łetnie tyka/ On iáłny płomień z ognia twey miłóšci. *GrabowSet F4v, I2v*; Skarb nie ořzacowány/ ieřt męká zbáwićielá náłzego: ná rány lekářtwo/ płomień miłóšci Boźey/ ořtáteczna grzełnych vćiecźká *LatHar 264*; Tobie Seraph miłóšci práwey płomień czyłty/ A twey chwały dwor znáczy Firmáment ognifty. *SzarzRyt B2v*.

b) *Siła niszcźaca (5)* : chory vćichnął/ y powiedział: łkoroš włzedł/ płomień z vłt twoich wilki wypędził *SkarŻyw 334*.

płomień czego (4): Strzeźćie by wam nie łzkodźił płomień gniewu iego *GrabowSet E3v, H4v*; *LatHar 443*; *SzarzRyt D2*.

W charakterystycznych połączeniach: płomień febry cięźkiej, gniewu, grzechow, cielesnej źądzej.

c) *Męka, cierpienie (1)* : Cišnie mnie boiaźń/ y zeymuie trwogá/ Serce me pała/ á duřzá niebogá/ Im pilniey łwoy wiek/ á twą moc rozbiera/ Pánie/ tym w cięźřzym płomieniu vmiera. *GrabowSet S3*.

d) *W opisie gwiazdozbioru Pies (1)* :

Fraza: »płomień gore« (1): W pyłku [*Psa*] czerwony Okrutny płomień goré: ztądźe mu Grekowie Syrius imię dáli *KochPhaen 13*.

a. *Ogień piekielny (10)* : [*bogacz*] wpiekle będąc w mękach [...] zawołáwřzy powiedział [...] cierpię cięřźką mękę w tymto płomieniu *MurzNT Luc 16/24* [*przekład tego samego tekstu (2)*] *RejPos 161v*; *WujNT Luc 16/24*.

Wyrażenia: »nieugaszony płomień« (1): Bo co mi potym będzie/ iż poznam niebezpieczeństwo fwoie/ iefli nie ząbieżę iáko potrzebá tym rzeczom/ ktore o nieugálfzone piekielne płomienie przypráwić mogá zbáwienie moje? *LatHar* 640.

»płomień piekielny, otchłani piekielnych« [*szyk 3:1*] (3:1): Boże moy [...] Racż ftrzedz/ od płomieni otchłani piekielnych *GrabowSet Qv*; *LatHar* 110, 152, 640.

»wiekuisty, wieczny płomień« (2:1): *KrowObr* 240v; by nas nie żegł wiekuifty płomień/ vchoway nas Pánie *ArtKanc P9*; *LatHar* 670.

Szereg: »ogień, płomień« (1): támci ieft [...] ogień šíarczyfty/ płomień piekielny/ mglifte nawáłności *LatHar* 152.

b. Pożar (13) : Pała Dárdanów páłac/ [...] Pałaiá złotem we wzór nátykáné kwiáty V ftrópów/ á kofztowné żołniérz chwyta fzáty. Od łupu odbić płomién zwyciężcé nie może *GórnTroas* 9.

Zwroty: »płomieniem gorzeć« (1): On Król/ rodźiciel królów/ z królów ród wiodący/ Nie ma grobu/ ni znáku/ Boże wńzechmogący Ale y zwykły ogień/ ku fpaleniu ciáálá Nie mógl bydż/ kiedy Troiá płomieniem gorzáłá. *GórnTroas* 11.

»płomieniami oświecić« (1): náiazd frogi ná Wielkiego Kniáziá Mořkiewfkiego práwie we řzrodku páńftwá iego vczynił, że cię podobno y ná oko widźieć mógl: boř go dobrze płomieniami oświecił *SarnStat* 863.

Szereg: »i miecz i płomień« (1): gwałtem/ á przez dźięki/ Y przez miecz/ y przez płomién dárłábym fie k fwému [...] fynowi *GórnTroas* 41.

W przen (1) :

Fraza: »pożarł płomień« (1): Oné mury bořkiemi ftáwiáné rękámi/ W proch pořły/ y zginęły pořpołu y známi. Okrutny požarł płomién/ ni tyle zořtáło Coby tę trořzkę ciáálá do řiebie zchowáło. *GórnTroas* 36.

Przen (8) : *RejWiz* 182; Oto ftáli fię [*doradcy*] iáko fłomá/ ogień ie popáli/ nie wybáwiá duřze fwey od gwałthownego płomieniá *BibRadz Is* 47/14; [*Córo Syjońska obrzeř się Panu*] By kiedy nie wftał/ gniewem poruřzony/ A ogień puřcił/ z tey y owey ftrony Obiáł płomieniem: á w cięřżkořci tákiey/ Niřkąd nie było pomocy niíákiey *GrabowSet Q4*.

Zwrot: »płomień gásić« (1): Y teraz gdy pořpolity płomień Krzeřciáńfki [*tj. zagrozenie Kořciola przez hereřje*] trzebá ztrzařkiem gásić/ y niřým fie niebáwiąc/ corychley do exekuciey pořpieřzáć *PowodPr* 77.

Wyrażenie: »płomień pałający« (1): A ogień frogi vkaże fie przed oblicznořciá iego/ á płomień páłáiący zátłumi nieprzyiácioły iego. *RejPs* 143.

Szereg: »ogień, płomień« = *ignis, flamma Vulg, PolAnt* (3); *RejPs* 143; ogień wyřfedł z Eřben/ płomień z miáfteczká Seon/y fpałił Amon Moábithfkie *Leop Num* 21/28; Tyř mię wybawił [...] Od ogniá ktory ze wfząd duřił/ y z pořzrod płomieniá ktory mię vpalić nie mógl. *BibRadz Eccli* 51/6.

a) Upał (1) : Gdy z Pfem/ álbo Lwem/ znáki niebieřskimi Słóńce fię zetrze: w gniew fię poruřzáiá/ Płomień ták frogi/ potym rořpuřzczáiá/ Ze wfzytko niřzczá/ co tu ieft ná źiemi. *GrabowSet C2v*.

c. Sposób tortuowania (1) : Bićie/ płomień/ nic to mnie/ głód/ cięřżkie prágnie/ Iuř co mák kto wynálazł *GórnTroas* 43.

2. Światło, blask (14) : *KochEpitCat* 110 [2 r.]; NAd nią [*Andromedq*] ieft kón fkrzydłáty: iéy wárkocz pleńiony/ Z iego brzuchem ieft iednym płomieniem ípoiony. *KochPhaen* 8; gdy Wężownik w morzu po koláná brodzi: Znák ieft/ że zgodnych Bliźniát iálny płomień wńchodzi. *KochPhaen* 24, 6, 7 [2 r.].

Wyrażenia: »jasny płomień« (2): Arkturów iálny płómień górnych názláduie Dróg *KochPhaen* 16, 16.

»płomień ognia« = *błyskawica*; *flamma ignis PolAnt, Vulg* (3): A o Anielech mowi: Ktory poły fwe czyni duchy/ á flugi fwoie płomieniem ognia. *BibRadz Hebr* 1/7; *CzechEp* 284; *WujNT Hebr* 1/7 [zawsze przekład tego samego tekstu].

Przen (2) : Y co ieft kolwiek tu ná niłkiey ziemi/ Wípłádfa [*słońce*]/ y żywi płomięńmi fwoiemi. *SzarzRyt A3v*.

płomień czego (1): wńlytki kupuiące ij przedáwaiące fkołciola wyrzucileś/ vkazuiątz w oczach błogofławionych płomięń twęgo boftwa. *OpecŻyw* 87v.

Synonimy: **1.** ogień, żar; **b.** pożar, **2.** blask, światło.

Cf [**PŁOMIĘ**]